

Een dag in mei

NOVELLE

en twee essays over de Jazz Age van

F. Scott Fitzgerald

KARAAT

Eerste druk mei 2013

Oorspronkelijke titels

May Day (1920)

Echoes of the Jazz Age (1931)

My Lost City (1932)

Copyright Nederlandse vertaling © 2013 Charles Bors en
Mon Faber en Uitgeverij Karaat, Amsterdam

Copyright nawoord © 2013 Luc de Rooy

Copyright vertaling 'Echo's van de Jazz Age' en 'Mijn ver-
dwenen stad' © 2013 David Koppernik

Vormgeving omslag Studio De la Rúa en DPs, Amsterdam

Omslagfoto © Prints and Photographs Division, Library
of Congress, Washington, D.C.

Foto nawoord © NYC Department of Records / Municipal
Archives

www.uitgeverijkaraat.nl

ISBN 978 90 797 7013 7 / NUR 301

Een dag in mei

Er was een oorlog gevoerd en gewonnen, en de grote stad van het zegevierende volk stond vol met triomfbogen en overal lagen uitgestrooide bloemen – witte, rode en roze. Hele lentedagen lang marcheerden de teruggekeerde soldaten over de hoofdweg, achter het tromgeroffel en de opgewekte, vibrerende uithalen van het koperwerk aan, terwijl kooplieden en kantoorbedienden gekibbel en tabel lieten voor wat ze waren en zich in bleke kluitjes voor het raam verdrongen om hun gezicht naar de voorbijtrekkende bataljons te wenden.

Nog nooit had de grote stad zo staan pronken, want de overwinning in de oorlog had veel dingen in gang gezet, en uit het zuiden en het westen van het land wa-

ren kooplieden toegestroomd om niets van de uitbundige feesten te missen en getuige te mogen zijn van de kwistige onthalen die voorbereid werden – en om voor hun vrouwen bontmantels te kopen voor de volgende winter, en tasjes met goudstiksels en veelkleurige zijden pantoffels en roze en zilverkleurig satijn en goudbrokaat.

Zo opgewekt en uitgelaten werden de vrede en de toekomstige welvaart door de scribenten en dichters van het zegevierende volk bezongen dat meer en meer geldbesteders vanuit de provincie hierheen kwamen om zich te laven aan de opwinding, en de kooplieden hun snuisterijen en pantoffels steeds sneller kwijtraakten, zo snel dat ze luid om meer snuisterijen en slippers riepen in de hoop dat ze van een ander de goederen konden krijgen waar bij hen vraag naar was. Er waren er zelfs die hun handen hulpeloos ten hemel hieven en riepen: ‘Helaas, ik heb geen pantoffels meer! en helaas! ik heb geen snuisterijen meer. De hemel sta me bij, want ik ben ten einde raad!’

Maar niemand luisterde naar hun smeekbeden, de menigte had het te druk met andere zaken – dag in dag uit stapten de voetsoldaten zwierig over de hoofdweg en iedereen juichte omdat de jongemannen dapper en gezond waren, puur en getaand, en omdat de jongedames van het thuisland nog maagd waren en een begerlijk gezicht en lichaam hadden.

Zodoende vonden er in die tijd veel gebeurtenissen in de grote stad plaats, en van al die gebeurtenissen is er een aantal – of misschien maar één – hier opgetekend.

Om negen uur 's ochtends van de eerste dag van mei 1919 sprak een jongeman de receptionist van het Biltmore Hotel aan, en vroeg hem of meneer Philip Dean daar stond ingeschreven, en indien dat het geval was, zou hij dan met de kamer van meneer Dean kunnen worden verbonden? De steller van de vraag was gekleed in een goed gesneden maar sjofel pak. Hij was klein, slank en op een mysterieuze manier knap; de bovenzijde van zijn ogen was omrand door ongewoon lange wenkbrauwen, de onderzijde met de blauwe halve cirkel van een slechte gezondheid, een indruk die benadrukt werd door een onnatuurlijke blos die zijn gezicht kleurde als een lichte maar voortdurende koorts.

Meneer Dean verbleef er inderdaad. De jongeman werd een telefoon aan het uiteinde van de balie gewezen.

In een oogwenk kreeg hij verbinding; een slaperige stem van ergens boven in het gebouw zei: 'Hallo?'

'Meneer Dean?' – woorden vol verwachting – 'Phil, met Gordon spreek je, Gordon Sterrett. Ik sta beneden. Ik hoorde dat je in New York was en ik had opeens de ingeving dat je hier zou zijn.'

De slaperige stem werd vanzelf enthousiast. Nou zeg, hoe ging het met Gordy, ouwe jongen! Nou, hij was zeker verrast en verheugd! Of Gordy in hemelsnaam meteen naar boven kon komen!

Een paar minuten later opende Philip Dean, gekleed in een blauwzijden pyjama, zijn deur en de twee jongemannen begroetten elkaar met een half beschroomde onstuimigheid. Ze waren allebei rond de vieren-twintig, en in het jaar voor de oorlog afgestudeerd aan Yale; maar daar hield de gelijkenis meteen op. Dean was blond, had een volle blos, en een robuust lijf onder zijn dunne pyjama. Alles aan hem straalde gezondheid en lichamelijk gemak uit. Hij glimlachte vaak, waarbij zijn grote en vooruitstekende tanden zichtbaar werden.

'Ik was al van plan je te komen opzoeken,' riep hij enthousiast. 'Ik heb een paar weken vrijgenomen. Ga zitten, ik kom zo bij je. Even douchen.'

Toen hij in de badkamer was, namen de donkere ogen van zijn bezoeker zenuwachtig de kamer in zich op, waarbij ze een ogenblik bleven rusten op een grote Engelse reistas die in de hoek stond en op een hele partij fijne zijden overhemden die verspreid over de stoe-

len lagen, te midden van imponerende stropdassen en zachtwollen sokken.

Gordon stond op, pakte een van de overhemden en onderwierp het aan een nauwgezette inspectie. Het was gemaakt van heel sterk zijde, geel met een lichtblauw streepje – en er waren er bijna een dozijn van. Hij staarde met tegenzin naar de manchetten van zijn eigen hemd – die waren aan de randen gescheurd en gerafeld en verkleurd tot een soort vaalgrijs. Hij legde het zijden hemd neer, trok de mouwen van zijn jas omlaag en wurmde zijn versleten manchetten ver genoeg omhoog tot ze niet meer te zien waren. Toen liep hij naar de spiegel en bekeek zichzelf met lusteloze en terneer-geslagen belangstelling. Zijn das, van vergane glorie, was vaal geworden en beduimeld – niet langer in staat de ingesleten knoopsgaten op zijn boord te verbergen. Zonder veel vreugde bedacht hij dat het nog geen drie jaar geleden was dat hij bij de laatstejaarsverkiezingen op de universiteit met een overweldigende meerderheid tot best geklede man van zijn jaar was gekozen.

Dean kwam uit de badkamer tevoorschijn, met de handdoek zijn lichaam nog wat extra opwrijvend.

‘Ik zag gisteravond een oude vriendin van je,’ merkte hij op. ‘Ik kwam haar bij de receptie tegen, maar kon tot mijn schande niet op haar naam komen. Die meid die je in het laatste jaar mee naar New Haven bracht.’

Gorden schrok.

‘Edith Bradin? Bedoel je die?’

‘Ja, dat is d'r. Ziet er verdraaid goed uit. Ze is nog altijd zo'n popje – je weet wel wat ik bedoel; alsof haar make-up zou uitlopen wanneer je haar aanraakt.’

Zelfvoldaan aanschouwde hij zijn schitterende even-

beeld in de spiegel, glimlachte lichtjes, waarbij hij een paar tanden liet zien.

‘Ze zal wel al een jaar of drieëntwintig zijn,’ ging hij verder.

‘Vorige maand tweeëntwintig geworden,’ zei Gordon gedachteloos.

‘Wat? O, vorige maand. Welnu, ik neem aan dat ze hier is voor het Gamma Psi-bal. Wist je dat er vanavond een Gamma Psi-bal gehouden wordt in Delmonico’s? Je hoort erbij te zijn, Gordy. Half New Haven komt waarschijnlijk opdagen. Ik kan wel een uitnodiging voor je regelen.’

Nadat hij zich met tegenzin in fris ondergoed had gehuld, stak Dean een sigaret op, ging bij het open raam zitten en inspecteerde zijn kuit en knieën in het ochtendlicht dat door het venster naar binnen viel.

‘Ga zitten, Gordy,’ stelde hij voor, ‘en vertel me alles over wat je de afgelopen jaren gedaan hebt, wat je nu doet en wat al niet meer.’

Pardoes liet Gordon zich achterover op het bed vallen; hij lag daar bewegingloos en zwaarmoedig. Zijn mond, die altijd een beetje openstond wanneer zijn gezicht in rustende toestand verkeerde, zag er plotseling hulpeloos en meelijwekkend uit.

‘Wat is er?’ vroeg Dean meteen.

‘O god!’

‘Wat is er?’

‘Alles wat je je, verdomd nog aan toe, maar kan bedenken,’ zei hij diep ongelukkig. ‘Ik ben kapot, Phil. Ik zit er helemaal doorheen.’

‘Hè?’

‘Er helemaal doorheen.’ Zijn stem sloeg over.

Dean nam hem nauwkeuriger op met zijn observerende blauwe ogen.

‘Je ziet er inderdaad erbarmelijk uit.’

‘Dat ben ik ook. Ik heb overal een enorme puinhoop van gemaakt.’ Hij aarzelde. ‘Ik kan maar beter bij het begin beginnen – of vermoei ik je daarmee?’

‘Helemaal niet; ga verder.’ Er klonk echter een zweempje twijfel in Deans stem door. Zijn reis naar het oosten moest een vakantie worden – en het ergerde hem een beetje Gordon Sterrett in problemen aan te treffen.

‘Ga verder,’ zei hij nogmaals, en in zichzelf prevelend voegde hij eraan toe: ‘Voor de draad ermee.’

‘Nou,’ begon Gordon onvast, ‘in februari ben ik uit Frankrijk teruggekeerd, ik ging een maand naar huis in Harrisburg, en vervolgens ben ik naar New York gekomen voor een baan – bij een exportmaatschappij. Ze hebben mij gisteren ontslagen.’

‘Jou ontslagen?’

‘Daar kom ik zo op, Phil. Ik wil je alles eerlijk vertellen. Je bent zo ongeveer de enige bij wie ik met zoiets kan aankloppen. Je vindt het niet erg als ik alles eerlijk vertel, toch, Phil?’

Dean huiverde nog iets meer. De tikjes die hij zijn knieën verkocht werden nonchalanter. Hij had het vage gevoel dat hij slinks met verantwoordelijkheid werd opgezadeld; hij was er niet eens zeker van of hij het wel wilde horen. Hoewel het hem nooit verbaasde als hij Gordon Sterrett weer eens in onbeduidende moeilijkheden aantrof, was er iets aan deze huidige misère wat hem tegenstond en hem hard maakte, al werd zijn nieuwsgierigheid er net zo goed door geprikkeld.

‘Ga verder.’

‘Het gaat om een meisje.’

‘Hm.’ Dean was vastbesloten dat niets zijn reis zou bederven. Als Gordon depressief wilde zijn, dan zou hij Gordon maar wat minder zien.

‘Haar naam is Jewel Hudson,’ ging de tobrende stem vanaf het bed verder. ‘Ze was vroeger “puur”, schat ik, tot ongeveer een jaar geleden. Ze woonde hier in New York – arm gezin. Haar ouders zijn nu dood en ze woont bij een oude tante. Ik ontmoette haar zo rond het moment dat iedereen massaal uit Frankrijk begon terug te keren – en het enige wat ik deed was de net nieuw gearriveerde lui welkom heten en met hen naar feestjes gaan. En zo begon het, Phil, alleen maar omdat ik blij was iedereen weer te zien en zij ook blij waren mij te zien.’

‘Je had je verstand beter moeten gebruiken.’

‘Ik weet het.’ Gordon viel een moment stil, en ging toen lusteloos verder. ‘Ik ben nu op mezelf aangewezen, weet je, en Phil, ik kan het niet verdragen arm te zijn. Toen kwam die vervloekte meid. Ze werd na een tijdje zeg maar verliefd op me, en hoewel ik nooit van plan was me zo met haar in te laten, liep ik haar steeds weer ergens tegen het lijf. Je kunt je het soort werk dat ik voor die exportlui deed wel indenken – natuurlijk was ik altijd van plan geweest om te gaan tekenen; illustraties maken voor tijdschriften, daar is een hoop geld mee te verdienen.’

‘Waarom deed je dat dan niet? Je moet je schouders eronder zetten als je iets wilt bereiken,’ voerde Dean met een afstandelijke pedanterie aan.

‘Ik heb het geprobeerd, een beetje, maar mijn werk

is nog niet genoeg ontwikkeld. Ik heb het talent, Phil, ik kan tekenen – ik weet alleen niet hoe ik het moet aanpakken. Ik zou eigenlijk naar een kunstacademie moeten, maar dat kan ik me niet veroorloven. In ieder geval barstte een week geleden de bom. Net toen ik zo ongeveer nog maar één dollar te besteden had, begon die meid lastig te doen. Ze wil geld; beweert dat ze me het leven zuur kan maken als ze het niet krijgt.’

‘Kan ze dat?’

‘Ik ben bang van wel. Dat is een van de redenen waarom ik mijn baan kwijtraakte; ze belde het kantoor de hele tijd, en dat vonden ze daar zo’n beetje de laatste druppel. Ze heeft een brief klaarliggen om naar mijn familie te sturen. O ja, ze heeft me aardig in de tang. Ik moet aan geld zien te komen voor haar.’

Er volgde een onaangename stilte. Gordon bleef bewegingloos liggen, zijn handen tot vuisten geknepen naast zich. ‘Ik zit er helemaal doorheen,’ ging hij met trillende stem verder. ‘Ik ben zo goed als krankzinnig, Phil. Als ik niet geweten had dat je naar het oosten zou komen, had ik mezelf denk ik van kant gemaakt. Ik wil dat je me driehonderd dollar leent.’

Deans handen, waarmee hij op zijn blote enkels had zitten trommelen, verstilden plotseling – en de merkwaardige onzekerheid die zich tussen hen had opgetrokken, werd nerveus en gespannen.

Na een ogenblik vervolgde Gordon: ‘Ik heb mijn familie zo uitgemolken dat ik hun geen cent meer durf te vragen.’

Nog altijd gaf Dean geen antwoord.

‘Jewel zegt dat ze tweehonderd dollar nodig heeft.’

‘Zeg haar waar ze naartoe kan lopen.’

‘Ja, dat klinkt simpel, maar ze heeft een paar dronkenmansbrieven die ik haar heb geschreven. Jammer genoeg blijkt ze helemaal niet zo lieflijk te zijn als ik gedacht had.’

Dean liet zijn afkeer blijken.

‘Dat soort vrouwen kan ik niet uitstaan. Je had uit haar buurt moeten blijven.’

‘Ik weet het,’ gaf Gordon moegestreden toe.

‘Je moet de dingen niet moeilijker maken dan ze zijn. Wie geen geld heeft, moet werken en uit de buurt van vrouwen blijven.’

‘Jij hebt makkelijk praten,’ begon Gordon, die zijn ogen half dichtkneep. ‘Jij hebt al het geld van de wereld.’

‘Dat heb ik zeer zeker niet. Mijn familie houdt deksels goed in de gaten wat ik uitgeef. Juist omdat ik wat kan missen, moet ik extra voorzichtig zijn daar geen misbruik van te maken.’ Hij trok de rolgordijnen op en liet het zonlicht nog meer binnenstromen.

‘God weet dat ik geen dandy ben,’ vervolgde hij weloverwogen. ‘Ik hou van plezier – en op een vakantie als deze van een heleboel plezier, maar jij, jij bent – je zit helemaal aan de grond. Ik heb jou nooit eerder zo horen praten. Je lijkt wel bankroet te zijn – zowel moreel als financieel.’

‘Gaan die meestal niet samen?’

Dean schudde ongeduldig zijn hoofd.

‘Je hebt een uitstraling die ik niet begrijp. Het is als een soort kwaad.’

‘Het is een air van zorgen en armoede en slapeloze nachten,’ zei Gordon nogal uitdagend.

‘Ik weet het niet.’

'O, ik geef toe dat ik deprimerend ben. Ik deprimeer mezelf. Maar mijn god, Phil, een week rust en een nieuw pak en wat geld op zak en ik ben weer – zoals ik was. Phil, ik kan waanzinnig tekenen, dat weet je. Maar doorgaans heb ik geen geld om fatsoenlijk tekenmateriaal te kopen – en ik kan niet tekenen als ik moe en lusteloos ben, en er helemaal doorheen zit. Met wat geld op zak kan ik een paar weken vrij nemen en beginnen.'

'Hoe weet ik dat je het niet aan een andere vrouw zult besteden?'

'Waarom wrijf je het me in?' zei Gordon zachtjes.

'Ik wrijf het je niet in. Ik vind het vreselijk je in deze toestand te zien.'

'Kan ik het geld van je lenen, Phil?'

'Dat kan ik niet van de een op de andere minuut beslissen. Het is een hoop geld en het zou me verdomd slecht uitkomen.'

'Het zou voor mij vreselijk zijn als je het niet kunt missen – ik weet dat ik lig te janken, en dat het allemaal mijn eigen schuld is – maar dat verandert de zaak niet.'

'Wanneer zou je het kunnen terugbetalen?'

Dit bood uitgangspunten, bedacht Gordon. Hij kon waarschijnlijk maar het best eerlijk zijn.

'Ik zou natuurlijk kunnen beloven het je de volgende maand terug te sturen, maar – ik kan beter drie maanden zeggen. Zodra mijn tekeningen beginnen te verkopen.'

'Hoe weet ik dat jouw tekeningen zullen verkopen?'

Een nieuwe flard onvermurwbaarheid in Deans stem liet een ijzige twijfel in Gordon los. Was het mogelijk dat hij het geld niet zou krijgen?

‘Ik ging er eigenlijk van uit dat je een beetje vertrouwen in me had.’

‘Dat had ik ook – maar nu ik je zo aantref begin ik daaraan te twijfelen.’

‘Denk je soms dat ik op deze manier naar je toe zou zijn gekomen als ik niet ten einde raad was? Denk je soms dat ik dit leuk vind?’ Hij zweeg abrupt en beet op zijn lip, wist dat hij de toenemende woede in zijn stem beter had kunnen temperen. Hij was tenslotte degene die hier stond te smeken.

‘Je schijnt er nogal gemakkelijk over te denken,’ zei Dean boos. ‘Je brengt me in de positie dat ik een schrapper ben als ik jou het geld niet leen – o ja, dat doe je wel degelijk. En laat het duidelijk zijn dat het geen kleinigheidje voor me is om aan driehonderd dollar te komen. Mijn inkomen is niet dusdanig groot dat een dergelijke hoeveelheid me geen problemen zou opleveren.’

Hij stond op uit zijn stoel en begon zich aan te kleden waarbij hij zorgvuldig zijn kleding uitkoos. Gordon strekte zijn armen en greep de randen van het bed stevig vast, om zo de neiging om het uit te schreeuwen te onderdrukken. Zijn hoofd bonsde en barstte, zijn mond was droog en bitter en hij kon de koorts in een onophoudelijke regelmaat zijn bloed voelen binnensijpelen, als het traag druppelen van een lekkend dak.

Zorgvuldig knoopte Dean zijn das, hij kamde zijn wenkbrauwen en verwijderde plechtig een sliertje tabak tussen zijn tanden. Vervolgens vulde hij zijn sigarettenkoker, gooide in gedachten verzonken het lege pakje in het prullenmandje en stopte de koker in zijn vestzak.

‘Al ontbeten?’ vroeg hij.

‘Nee, ik ontbijt al een tijdje niet meer.’

'Nou, laten we buiten gaan ontbijten. We hebben het later over het geld. Ik ben het onderwerp beu. Ik ben naar het oosten gekomen om me te vermaken.

Laten we naar de Yale Club gaan,' ging hij humeurig verder en gaf hem indirect een extra veeg uit de pan: 'Je hebt je baan opgegeven. Je hebt toch niets anders te doen.'

'Ik zou genoeg te doen hebben als ik maar een beetje geld had,' zei Gordon gevat.

'In hemelsnaam, laat het onderwerp even voor wat het is! We hebben er allebei niets aan als je mijn hele reis met je sombere gedoe gaat verpesten. Hier, hier heb je wat.'

Hij nam een vijf-dollarbiljet uit zijn portemonnee en wierp het naar Gordon. Die vouwde het zorgvuldig op en stopte het in zijn zak. Een frisse tint was op zijn wangen verschenen, een nieuwe bos die niet van de koorts kwam. De seconde voor ze zich omdraiden om de deur uit te gaan, vonden hun ogen elkaar, en in dat ene moment stuitten beiden op iets waardoor ze snel hun blik afwendden. Want heel plotseling en heel pertinent beseften ze dat ze elkaar eigenlijk haatten.